

nelius et qui cum eo erant, cum jam invisibiliter infuso sancto Spiritu sanctificati apparerent, baptizati sunt tamen¹: nec superflua iudicata est visibilis sanctificatio, quam invisibilis jam præcesserat.

QUÆSTIO LXXXV.

« Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Dic Aaron » et filiis ejus, et attendant a sanctis filiorum Israël, et » non profanabunt nomen sanctum meum, quanta ipsi » sanctificant mihi. Ego Dominus. Et dices illis: In proge- » nies vestras omnis homo quicumque accesserit ab omni » semine vestro ad sancta, quæcumque sanctificaverint » filii Israël Domino, et erit immunditia ejus in illo; exter- » minabitur anima illa a me. Ego Dominus Deus vester². » Ablata est omnis dubitatio, neminem sacerdotum vel summorum vel secundorum debuisse accedere ad sancta, si immunditia ejus in ipso esset. Erat ergo consequens continentia sacerdotis, ne propter filiorum procreationem aliquibus diebus non imponeretur continuationis incensum, quod a solis summis sacerdotibus bis in die solebat imponi³, mane et vespera, quandoquidem post coitum conjugalem etiam loto corpore immundus erat usque ad vesperam⁴, a quo id necesse erat imponi. Quod autem ait: « Quæ sanctificant filii Israël, » intelligendum est, offerendo sacerdotibus offerendam per eos Domino. Et notandum sanctificationis genus, quod fit voto et devotione offerentis. Sed utrum sicut isto modo sanctificantur ea quæ offeruntur ab hominibus, ita et ipsi homines eodem modo se ipsos sanctificare dicantur, cum in aliqua re se ipsos vovent, observandum est in Scripturis.

¹ Act. x. — ² Levit. xxii, 1-3. — ³ Exod. xxx, 7. — ⁴ Levit. xv, 16.

QUÆSTIO LXXXVI.

« Et qui tetigerit omnem immunditiam animæ¹, » id est, aliquid morticinum, cujus secundum Legem tactus inquinat.

QUÆSTIO LXXXVII.

« Homo, homo si maledixerit Denm suum, peccatum » accipiet: nominans autem nomen Domini morte moriatur². » Quasi aliud sit maledicere Deum suum, aliud nominare nomen Domini; atque illud sit peccatum, hoc autem tantum nefas, ut etiam morte sit dignum. Quamvis hoc loco ita intelligendum sit, quod dictum est: « Nomen » Domini, » ut cum maledicto fiat, id est, maledicendo nominet. Quid ergo distat inter illud peccatum et hoc tanti sceleris crimen? An forte hoc ipsum repetendo monstravit, non leve illud esse peccatum, sed tantum scelus quod morte puniendum sit: sed quia per distinctionem hoc intulit, non dicens, « Nominans enim, » sed, « No- » minans autem; » subobscurum factum est? Et ideo si hoc recte intelligitur, notandum est etiam locutionis genus.

QUÆSTIO LXXXVIII.

« Et homo qui percusserit omnem animam hominis et » mortuus fuerit, morte moriatur³. » Non ait: « Qui- » cumque percusserit hominem, et mortuus fuerit, » sed, « Animam hominis; » cum potius corpus hominis a percussore feriat, sicut et Dominus dicit: « Nolite timere » eos qui corpus occidunt⁴. » Eo more ergo, quo solet Scriptura, appellat animam vitam ipsam corporis, quæ fit per animam, et hinc voluit ostendere homicidam, quod hominis animam percutiat, id est, percutiendo vita ho-

¹ Levit. xxii, 4. — ² Id. xxiv, 15. — ³ Ibid. 17. — ⁴ Matth. x, 28.

minem privet. Cur ergo addidit: « Et mortuus fuerit, » si jam hoc ipso ostendit homicidium, quod animam hominis percusserit, id est, vita homo a percussente privatus sit? An exponere voluit quomodo accipiendum sit, quod dixerat, hominis animam percussam, et sic ait: « Et mortuus fuerit? » tanquam diceret: Id est, mortuus fuerit, hoc est enim, animam hominis fuisse percussam.

QUÆSTIO LXXXIX.

« Cum introieritis in terram, quam ego do vobis, et »
 » requieverit terra, quam ego do vobis, sabbata Domini.
 » Sex annis seminabis agrum tuum, et sex annis putabis
 » vineam tuam, et congregabis fructum ejus: anno autem
 » septimo sabbata, requies erit terræ, sabbata Domino¹. »
 Quomodo intelligendum est; « Cum introieritis in terram,
 » quam do vobis et requieverit terra; sex annis seminabis
 » agrum tuum, etc. » quasi tunc fieri præceptum sit,
 quando terra requieverit; cum propterea terra requiescat,
 quoniam hoc fit. Requiem enim terræ septimo utique
 anno vult intelligi, quo jussit nihil in ea quemquam operari
 per agriculturam. Sed nimirum longum hyperbaton facit
 obscuritatem huic sensui. Videtur ergo hic esse ordo
 verborum: « Cum introieritis in terram, quam ego do
 » vobis, et requieverit terra, quam ego do vobis, sabbata
 » Domini: quæ ab se surgunt agrum² tuum non metes,
 » et uvam sanctificationis tuæ non vindemiabis: annus
 » requiescendi erit terræ. Et erunt sabbata terræ esca
 » tibi, et puero tuo, et puellæ tuæ, et mercenario tuo,
 » et inquilino qui applicitus est ad te, et pecoribus tuis,
 » et bestiis quæ sunt in terra tua, omne quod nascetur
 » ex eo in escam. » Interposuit autem exponendo quomodo
 terra requiescat, et ait: « Sex annis seminabis agrum

¹ Levit. xxv, 2-4. — ² Id est, de agro tuo.

» tuum, et sex annis putabis vitem tuam, et congregabis
 » fructum ejus: anno autem septimo sabbata, requies
 » erit terræ, sabbata Domini. Agrum tuum non semina-
 » bis, et vineam tuam non putabis. » Et per hoc quod
 ait: « Non putabis, » omnem culturam eo anno prohibi-
 tam debemus accipere. Neque enim si putanda non est,
 aranda est, aut adminiculis suspendenda, vel quodlibet
 aliud, quod ad culturam ejus pertineat, adhibendum:
 sed quomodo solet a parte totum intelligi, ita per putationem
 omnis cultura significata est. Et per agrum atque vineam,
 cum et illum seminari, et hanc putari prohibuit, omne
 agri genus intelligendum est. Neque enim in oliveto,
 vel quolibet alterius generis agro aliquid operandum
 est, de quibus tacuit. Quod vero ait: « Et erunt sabbata
 » terræ esca tibi, et puero tuo, et puellæ tuæ, etc. »
 satis aperuit nec dominum agri prohibitum vesci eis, quæ
 non adhibita cultura illo anno sponte nascantur, sed fructus
 redigere prohibitum. Sic ergo permissus est aliquid inde
 in escam sumere, quomodo transiens, ut hoc solum caperet,
 quod statim vescendo consumeret, non quod in usus reponeret.

QUÆSTIO XC.

« Et terra non venundabitur in profanationem¹: »
 alii codices habent, « In confirmationem: » quam mendositatem
 in alterutris prius in græco accidisse arbitror, propter
 verbi similem sonum: βεβλιωσις enim profanatio dicitur,
 βεβλιωσις autem confirmatio. Sed ille sensus apertus est,
 « Et terra non venundabitur in profanationem: » id est, ne
 quis auderet terram, quam accepit a Deo, vendere profanis,
 qui ea utantur ad impietatem cultumque deorum alienorum
 atque falsorum. Illud autem subobscu-

¹ Levit. xxv, 23.

rum est, « Non venundabitur terra in confirmationem : » quod puto non intelligendum, nisi ne ita venditio confirmetur, ut eam non recipiat venditor tempore remissionis, sicut præceptum est. Quod vero sequitur, utrique sensui potest congruere, sive legatur, « Et terra non venundabitur in profanationem : » sive « in confirmationem. » Secutus quippe adjunxit : « Mea enim est terra, » propter quod proselyti et incolæ vos estis ante me¹. »

QUÆSTIO XCI.

« Et per omnem terram possessionis vestræ mercedem dabitur terræ². » Alii autem codices habent, « Redemptionem dabitur terræ. » Sensus ergo hic est : « Non venundabitur terra in profanationem, » id est, illis qui ea utantur in injuriam Creatoris ; aut « In confirmationem, » id est, ut eam emptor perpetuo possideat, nec certo secundum Dei præceptum intervallo annorum restituat venditori. « Mea est enim, inquit, terra : » unde secundum meum præceptum ea uti debetis. Atque ut ostenderet suam esse, non ipsorum, quid ipsi in ea essent, consequenter adjunxit, dicens : « Propter quod proselyti » et incolæ vos estis ante me : » hoc est, Quamvis proselyti, id est, advenæ sint vobis, qui ex alienigenis adjunguntur genti vestræ ; et incolæ, id est, non in terra propria manentes : tamen etiam vos omnes ante me advenæ estis et incolæ. Hoc Deus dicit, sive Israëlitis, quod aliarum gentium terram, quas expulit, eis dederit, sive omni homini, quoniam ante Deum qui semper manet, et sicut scriptum est cælum et terram implet³, utique præsentia sua, omnis homo advena est nascendo, et incola vivendo ; quoniam compellitur migrare moriendo.

¹ Levit. xxv, 23. — ² Ibid. 24. — ³ Jer. xxxii, 24.

QUÆSTIO XCII.

DEINDE adjungit et dicit, « Per omnem terram possessionis vestræ mercedem dabitur terræ¹, » tanquam inquilini, vel « redemptionem. » Illud, nisi fallor, vult intelligi, quod inde reddebant quodam modo, per cessationes septimorum quorumque annorum, et quinquagesimi anni, quem vocat remissionis ; ut ipsa vacatio terræ velut merces habitationis aut redemptio esset ab illo cujus est, hoc est, ab ejus creatore Deo.

QUÆSTIO XCIII.

« Et ponam tabernaculum meum in vobis, et non abominabitur anima mea vos². » Animam suam Deus voluntatem suam dicit. Non enim est animal, habens corpus et animam ; neque substantia ejus ejusmodi est, cujusmodi creatura ejus, quæ anima dicitur, quam fecit, sicut per Isaiam ipse testatur, dicens : « Et omnem flatum ego » feci³ : » quod eum de anima hominis dicere consequentia manifestant. Sicut ergo cum dicit oculos suos, et labia sua, et cætera vocabula membrorum corporalium, non utique accipimus eum forma corporis esse definitum ; sed illa omnia membrorum nomina non intelligimus, nisi effectus operationum atque virtutum : ita et cum dicit : « Anima mea, » voluntatem ejus debemus accipere. Perfecte quippe simplex illa natura, quæ Deus dicitur, non constat ex corpore et spiritu ; nec ipso spiritu mutabilis est, sicut anima : sed et spiritus est Deus, et semper idem ipse, « Apud quem non est commutatio⁴. » Hinc autem acceperunt Apollinaristæ occasionem, qui dicunt animam non habuisse mediatorem Dei et hominum, hominem

¹ Levit. xxv, 24. — ² Id. xxvi, 1. — ³ Isai. lvii, 16. — ⁴ Jac. 1, 17.

Christum Jesum¹, sed tantum verbum et carnem fuisse, cum diceret; « Tristis est anima mea usque ad mortem²; » sed ipso ejus actu, qui nobis per evangelicam declaratur historiam, sic apparent humanæ animæ officia, ut hinc dubitare dementis sit.

QUÆSTIO XCIV.

Quid est, quod inobedientiæ pœnas cum minaretur Deus, dixit inter cætera: « Et consumet vos perambulans » gladius: » deinde ait, « Et erit terra vestra deserta, et » civitates vestræ erunt desertæ: tunc bene sentiet terra » sabbata sua, omnes dies desolationis suæ; et vos eritis » in terra inimicorum vestrorum³. » Quomodo ergo consumet eos gladius, si erunt in terra inimicorum suorum? An in ipsa terra consumet, quoniam strage mortuorum facta non erunt ibi? An « consumet vos, » sic ait, ac si diceret: « Interficiet vos, » ut ad istam consumptionem illi pertineant, qui gladio cadent, non omnes: quandoquidem paulo post dicit, « Et eis qui residui sunt ex vobis » superducam formidinem in cor eorum⁴? » An secundum hyperbolem dictum est, « Consumet vos: » secundum quem loquendi modum et abundantia eorum dicta est sicut arena maris⁵? Secundum istum modum etiam dicitur, quod deinde sequitur, « Et persequetur eos sonus » folii volantis⁶: » id est, quia nimius in eis timor erit, ut et levissima quæque formident.

¹ Tim. II, 5. — ² Matth. xxvi, 38. — ³ Levit. xxvi, 33, 34. — ⁴ Ibid. 36. — ⁵ Gen. xxii, 17, et xxxii, 12, etc. — ⁶ Levit. xxvi, 36.

LIBER IV.

QUÆSTIONES IN NUMEROS.

QUÆSTIO I.

Quid est quod singulos de singulis tribubus eligi jubet principes, eosque appellat χιλιάρχους? quos quidam latini interpretes tribunos appellaverunt. χιλιάρχους autem videntur a mille cognominati. Sed cum consilium Jothor socer Moysi genero suo daret¹, quod etiam Deus approbavit, de ordinando populo sub principibus, ut non omnes omnium causæ Moysen ultra vires onerarent, χιλιάρχους appellavit constituendos super millenos homines, εκατοντάρχους super centenos, et πεντακοντάρχους, super quinquagenos, et δεκάδάρχους super denos; ab ipsis numeris, quibus præessent, cognominatos. Numquidnam et hic sic accipiendi sunt χιλιάρχους, quod singuli essent super millenos. Non utique: neque enim universus omnium populus Israël duodecim hominum millia tunc fuerunt. Singulos enim elegit de singulis tribubus, quæ duodecim tribus procul dubio non millenos homines, sed multa millia continebant. Nomen ergo commune est cum illis, qui in Exodo appellantur χιλιάρχους, quod unusquisque illorum esset mille hominum princeps: istorum autem unusquisque millium princeps, quoniam sive a mille sive a millibus, eadem compositio nominis resonat ut appellentur χιλιάρχους.

¹ Num. i. — ² Exod. xviii, 25.